

דגם תשובות בתלמוד: מסכת קידושין, מס' 6282, קיץ תש"ף

הערה למעריך: דברים הכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחן.

על הנבחן לענות על חמש מן השאלות 1-6.

1. סיטומתא

- א. (1)** קניין סיטומתא הוא סוג של קניין שהיה מקובל בין הבעלים של חביות יין לחנוונים. החנוונים היו קונים מן הבעלים כמה חביות יין, מסמנים אותן, ומשאירים אותן באוצרו (מחסנו) של הבעלים. מפעם לפעם היו החנוונים לוקחים כמה חביות מן החביות שכבר קנו (בלי לשלם עליהן שנית, כמובן) כדי למכור אותן בחנויות שלהם.
- (2)** לפי רב חביבא, סיטומתא היא קניין גמור, והחביות הן בבעלות החנווני לאחר הסימון, ואין אחד מן הצדדים יכול לחזור בו מן המקח. לפי רבנן, סיטומתא קונה רק לעניין זה שהחוזר בו מקבל עליו את קללת "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (משנה בבא מציעא ד', ב') [כדין מי שנתן מעות ולא משך], אבל אינו קונה לגמרי.
- ב. (1)** על פי דברי רב חביבא, מה הטעם שסיטומתא קונה לגמרי, הרי לא הייתה משיכה?
- (2)** סיטומתא היא מטבע שאין לו צורה, והוא משמש סימן בין המוכר לקונה. לפי רב חביבא, המטבע הזה ניתן בתורת חליפין והקניין מוחלט. לפי רבנן, המטבע הזה ניתן בתורת דמים והוא כמו עירבון למקרה שיחזור בו, ואז תחול עליו הקללה "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד להיפרע ממי שאינו עומד בדיבורו" (משנה בבא מציעא ד', ב').
- ג. (1)** דרך א: יסוד קניין סיטומתא הוא ההנחה שאפשר להוסיף על מעשי הקניין שבתורה מעשים שמבטאים בעלות בעיני בני אדם באותה תקופה ובאותו מקום.
- דרך ב: יסוד קניין סיטומתא הוא שכאשר יש הסכמה בין בני אדם לקנות על ידי מעשה מסוים, אין צורך במעשה קניין, ודי בגמירות דעת.
- (2)** סיטומתא היא מנהג ידוע ומקובל בין הסוחרים ואינה "קניין", אלא שהמנהג מבטל הלכה. כיוון שנהגו לראות בסיטומתא קניין, המנהג המקובל מכריע מי הבעלים של החפץ.

2. כיבוד אב ואם

- א. (1)** מצוות כיבוד אב קשורה לחובה לכבד את ה', שהוא האב הראשון. גם האב שותף ביצירת האדם, וכשם שחובה לכבד את ה' כך יש חובה לכבד את האב.
- (2)** — להודות בהורות של האב.
— לא לכפור באב ולומר על אדם אחר שהוא אביו.
— לא לשאת את שם האב ולהישבע לשווא.
- ב. (1)** כדי ללמד עד כמה השכל מחייב מצווה זו, ולכן למדה הגמרא דווקא מגוי שמכבד את הוריו מצד השכל ולא מפני שנצטווה על כך. [לקבל: כי גוי זריז יותר במצוות כיבוד אב ואם יותר מישראל].
- (2)** הטעם למצוות כיבוד אב ואם הוא מפני שהם הביאו אותו לחיי העולם הזה, ולכן הגויים זריזים יותר במצוות כיבוד אב ואם יותר מישראל כי לגויים ניתן העולם הזה, לעומת ישראל, שלהם ניתן העולם הבא ולא העולם הזה.
- ג.** השאלה: מדוע שכרו של דמא בן נתינה היה דווקא פרה אדומה ולא רווח בדבר חול?
התשובה: המסר לדמא בן נתינה שלא יתגאה שהפסיד הרבה כסף בעבור קיום מצוות כיבוד אב ואם כי מצווה זו היא מצווה שכלית, ולעומת זאת ישראל מוכנים להוציא הרבה כסף בעבור מצווה חוקית (=שמעית) — פרה אדומה.

3. נשים במצוות עשה (דף לד, ע"ב)

- א. (1) הקושיה: על פי המשנה (דף כט, ע"א), נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן. הגמרא (דף לד, ע"א) למדה פטור זה ממצוות תפילין. אבל במקום ללמוד ממצוות תפילין לפטור נשים ממצוות עשה שהזמן גרמן, מדוע לא נלמד לחייב נשים במצוות עשה שהזמן גרמן ממצוות שמחה, שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, שהרי מקיימים אותה רק ברגלים, ונשים חייבות בה?
- (2) על פי אביי, חובת השמחה אינה על האישה אלא על האישי, שצריך לשמח את אשתו, ולכן אי אפשר ללמוד חיוב לנשים במצוות עשה שהזמן גרמן ממצוות שמחה.
- ב. (1) השאלה: אלמנה מאי איכא למימר?
- הסבר השאלה: לכאורה אלמנה חייבת במצוות שמחה, שהרי בפסוק שממנו לומדים את מצוות שמחה כתוב "[ושמחת לפני ה' א-להיך...] והגר והיתום והאלמנה" (דברים, ט"ז, י"א).
- (2) נשים פטורות ממצוות שמחה, והפסוק שמזכיר את האלמנה במצוות שמחה עוסק באלמנה ענייה, והציווי הוא על מי שהיא נמצאת אצלו שישמח אותה.
- ג. (1) הדין: נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן.
- הקושיה: מדוע לא נלמד ממצוות הקהל, שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות בה, לשאר מצוות עשה שהזמן גרמן – שנשים יהיו חייבות בהן?
- (2) מצוות מצה והקהל הן שתי מצוות עשה שהזמן גרמן שנשים חייבות בהן, ונמצא שיש שני כתובים שמחייבים נשים במצוות עשה שהזמן גרמן, אחד במצוות מצה ואחד במצוות הקהל, ושני כתובים שמלמדים דבר אחד אינם מלמדים למצוות אחרות. אם כן אי אפשר ללמוד ממצה והקהל לחייב נשים במצוות עשה שהזמן גרמן.

4. נשים במצוות לא תעשה (דף לה, ע"א – דף לו, ע"א)

- א. (1) הפסוק: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם". מפסוק זה לומדים שאיש ואישה שווים לכל עונשים שבתורה, ומצוות לא תעשה הן בגדר עונשים כי חייבים עליהן מלקות.
- (2) — דיני ממונות — לומדים מ"אשר תשים לפניהם".
— חיוב מיתה למי שהורג איש או אישה — לומדים מ"והמית איש או אשה".
- [הערה למעריך: על התלמיד לציין נושא אחד.]
- ב. — בל תיטמא למתים — הפסוק: "אמר אל הכהנים בני אהרן". מפסוק זה לומדים שהאיסור הוא רק לבני אהרן ולא לבנות אהרן.
- בל תשחית — הפסוק: "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך". מן העובדה שהפסוק לא המשיך בלשון רבים וכתב "זקנכם" לומדים "זקנך ולא זקן אשתך".
- בל תקיף — הפסוק: "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך". מפסוק זה לומדים שאיסור הקפה חל רק על מי שחל עליו גם איסור השחתה.
- [הערה למעריך: על התלמיד לכתוב בנוגע לשני איסורים.]
- ג. (1) ההסבר הראשון: כתוב "בנים אתם לה' א-להיכם" ולומדים שבנוגע לאיסור קרחה שכתוב בהמשך הפסוק, רק בנים מצווים ולא בנות.
- ההסבר של רבא: כתוב "לא תשימו קרחה בין עיניכם למת" ולומדים גזרה שווה מתפילין ("והיו לטטפת בין עיניכם") שכמו שנשים פטורות מתפילין כך הן פטורות מאיסור קרחה.
- (2) כי מן הגזרה השווה "בין עיניכם" לומדים את מיקום הנחת תפילין של ראש.

5. מצוות התלויות בארץ (דף לו, ע"ב – לו, ע"א)

א. (1) על פי ההווה אמינא של הגמרא מצווה ש"תלויה בארץ" היא מצווה שכתוב בנוגע אליה ביאה אל הארץ ("כי תבאו", "כי יביאך").

הגמרא דחתה הווה אמינא זו כי גם בנוגע לתפילין ולפטר חמור כתוב ביאה אל הארץ, והן מצוות שנוהגות גם בחו"ל.

(2) על פי מסקנת הגמרא, מצווה ש"תלויה בארץ" היא חובת קרקע.

ב. (1) תנא קמא – איסור חדש נוהג רק בארץ-ישראל. הטעם: "מושב" שנאמר בנוגע לחדש אינו מתייחס לכל מקום שאתם יושבים בו אלא לזמן שאחר ירושה וישיבה.

רבי אליעזר – איסור חדש נוהג גם בחו"ל. הטעם: "מושב" שנאמר בנוגע לחדש מתייחס לכל מקום שאתם יושבים בו.

(2) אביי אמר שהתנא שחולק על רבי אליעזר במשנתנו הוא רבי ישמעאל, ורבי ישמעאל סובר שכל מקום שנאמר בו

"מושב" אינו אלא לאחר ירושה וישיבה (ואם כן, חדש אינו נוהג אלא בארץ). משמע שרבי אליעזר מחמיר וסובר

ש"מושב" מתייחס לכל מקום שאתם יושבים בו (ואם כן, חדש נוהג גם בחו"ל).

6. דין ושכר; האוכל בשוק (דף מ, ע"ב)

א. (1) כמו שדין הפורענות על ביטול תורה קודם לדין הפורענות על ביטול מעשה, כך גם השכר על העיסוק בתורה קודם לשכר על המעשה. "דינו" – של מבטל התורה. "שכרו" – של העוסק בתורה.

(2) בפסוקים אלה, שעוסקים בשכר, הוקדם "בעבור ישמרו חקיו", שזה המשנה (לימוד תורה), ל"תורתיו ינצרו", שזה המעשה.

ב. כי אינו מן היישוב ואינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

ג. (1) אדם זה גזל אוכל מן השוק ואכל אותו.

(2) בעלי התוספות הקשו שאם הוא גזל אז ברור שהוא פסול לעדות בגלל הגזלה ולא משום שאכל בשוק.

תירוצים:

— גזל פחות משווה פרוטה ולכן אינו פסול לעדות בגלל הגזלה.

— גזל דבר שבעליו אינו מקפיד עליו ולכן אינו פסול לעדות בגלל הגזלה.

[הערה למעריך: על התלמיד להסביר תירוץ אחד.]

(3) אדם זה טועם מעט משל כל המוכרים כאילו הוא רוצה לקנות מהם.

אדם זה "דומה לכלב" מאחר שהוא מתנהג כמו כלב, שאוכל מעט כאן ומעט כאן.